١٩٧٦ ج.
تازه

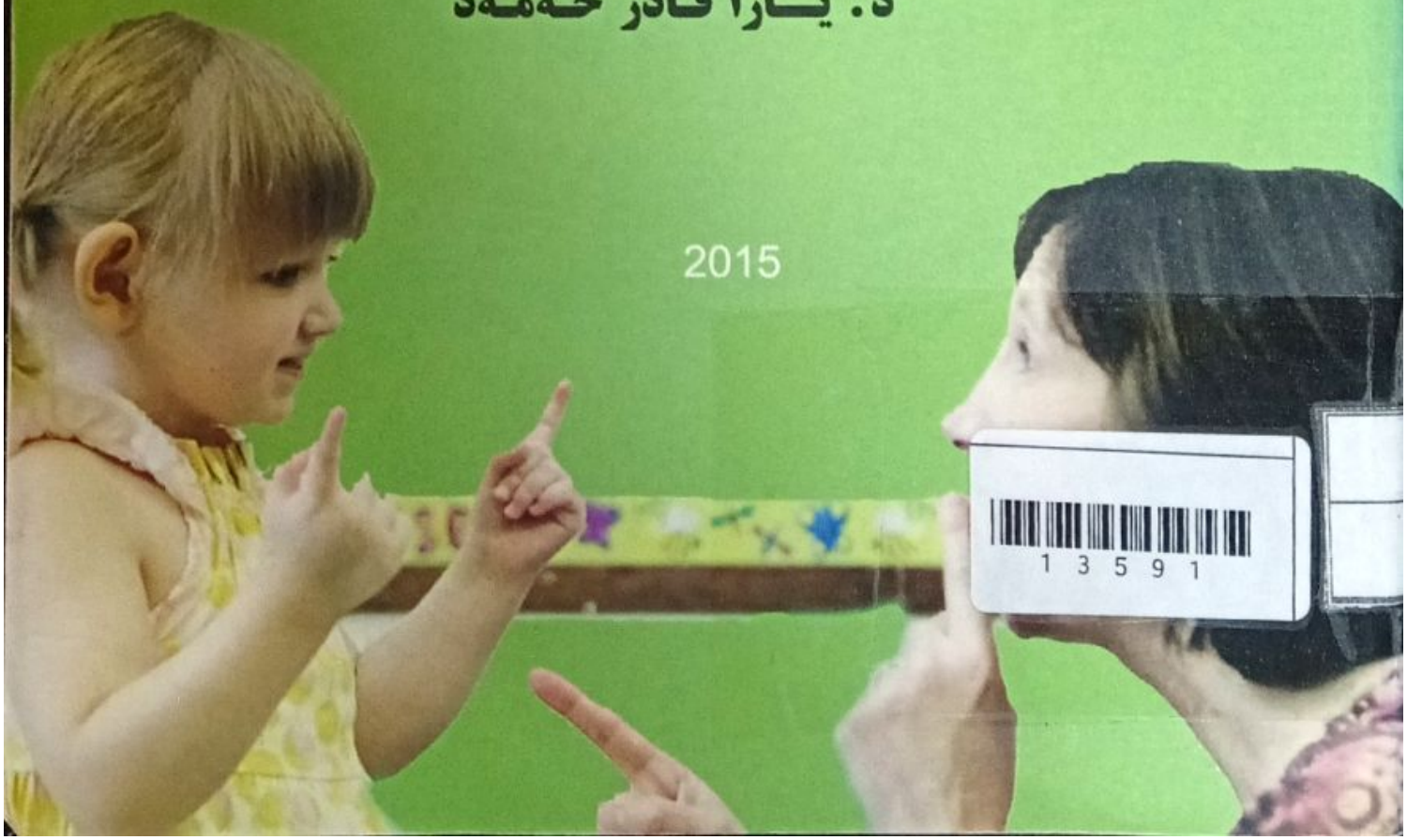
لە بڵاوکراوەکانی ڕێکخراوی هوما
زنجیرەی کتێب ٦

گیروگرفت و نەخۆشییەکانی گوتن و چارەسەرکردنیان

لێکۆڵینەوەیەکی زمانەوانیی پزیشکیی دەماری و دەروونیی شیکارییە

د. یارا قادر حەمەد

2015

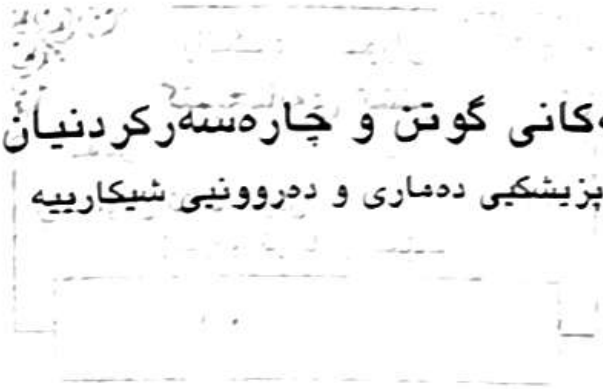
13591

Preview sample - page 1 of 17 - Soran University Academic Digital Library

لە بڵاوکراوەکانی ڕێکخراوی هوما

بۆ تووشبووانی ئۆتیزمی کوردستان

زنجیرەی کتێب ٦

گیروگرفت و نەخۆشییەکانی گوتن و چارەسەرکردنیان

لێکۆڵینەوەیەکی زمانەوانیی پزیشکیی دەماری و دەروونیی شیکارییە

- نووسەر: د. یارا قادر حەمەد
- هەڵەچن: فەرهەدون بێوار
- نەخشەسازیی بەرگ: شالاو حەبیبە
- نەخشەسازیی ناوەڕۆک: تێکۆشەر خالید
- چاپ: یەکەم- ٢٠١٥
- چاپخانە: کارۆ
- تیراژ: ١٠٠٠ دانە
- نرخ: بۆ فرۆشتن نییە
- بە سپۆنسەریی دەزگای ڕوانگە چاپ کراوە

www.rwanga.org

بەریوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی سپاردنی ١٦٨ی ساڵی ٢٠١٥ی پێ دراوە.

مافی لەچاپدانەوەی پارێزراوە بۆ ڕێکخراوی هوما

Preview sample - page 2 of 17 - Soran University Academic Digital Library

ڕێکخراوی هوما بۆ تووشبووانی ئۆتیزمی کوردستان

ناونیشان: کوردستان، هەولێر ,گوندی ئیتاڵی، خانووی ژمارە ٤١٣

TEL: 00964 750 414 1910

00964 750 404 9499

E–mail: huma.o.autism.k@gmai;l.com

Facebook: huma organization

Preview sample - page 3 of 17 - Soran University Academic Digital Library

پێرست

ناوەڕۆك	لاپـــــەرە
وتەی ڕێکخراو	٥
پێشەکی	
ناو نیشان و بواری لێکۆڵینەوەکە	٦
هۆی هەڵبژاردنی بابەتەکە	٦
گرنگی و ئامانجی لێکۆلینەوەکە	٧
پەیڕەو و ڕێبازی لێکۆلینەوەکە	٨
سنووری لێکۆلینەوەکە	٨
گیروگرفتەکانی لێکۆلینەوەکە	٨
کەرەستەی لێکۆلینەوەکە	٩
بەشی یەکەم: بنەما تیۆرییەکانی گرفتی گۆکردنی زمانی پەیوەست بە کردەکانی درککردن و بەرهەمهێنانی زمان.	٩
پرۆسەی بەرهەمهێنان.	١١

Preview sample - page 4 of 17 - Soran University Academic Digital Library

مۆدیلە کردارییەکەی لۆریا (LURYIA)	١٤
زانستی زمانی دەماری	١٦
پەیوەندی نێوان زمان و مێشك و بەشەکانی مێشك.	١٩
قۆناغەکانی پشکنینی گوتن –Speech examination	٢١
بەندی دووەم – ناوچە بەرپرسەکانی زمان لە مێشکدا.	٢٣
کۆئەندامی دەمار (الجهاز العصبی)	٢٣
بەشەکانی کۆئەندامی دەمار	٢٤
یەکەم: کۆئەندامی دەماری ناوەند	٢٤
مێشك	٢٤
پێشەوەی مێشك	٢٤
ناوەڕاستە مێشك	٢٥
پشتەوە مێشك	٢٥
درکە پەتک	٢٦
دووەم : چێوە کۆئەندامی دەمار	٢٧

Preview sample - page 5 of 17 - Soran University Academic Digital Library

کۆئەندامی لەشە دەمار	٢٨
کۆئەندامی دەماری سەربەخۆ	٢٩
تویژی هەستی (sensory cortex)	٣١
تەوەرەی دوەم سالاموس	٣٢
هایپۆ پالاموس	٣٣
مێشکۆلە یان مێشکۆکە	٣٤
لاکێشە مێشك (النخاع المستگیل)	٣٤
تویکل یان پەردەی مێشك (القشره الدماغیه)	٣٥
لۆبەکانی پێشەوە (پێشەوە پل) (الفصوص الّمامیه أو الجبهی	٣٦
لۆبەکانی ناوەوە (الفصوص الداخلیه)	٣٦
لۆبەکانی لاتەنیشت (لاتەنیشتە پل) (الفصوص الصدغیه)	٣٧
لۆبەکانی پشتەوە (پشتەوە پل) (الفصوص القڕالیه)	٣٧
تەوەری سێیەم - شێوەی گشتی تویکل و پەردەی مێشك (Cortex):	٣٨

Preview sample - page 6 of 17 - Soran University Academic Digital Library

ناوچەکانی بەرهەم هێنانی زمان – ناوچەی بڕۆکا	٣٩
ناوچەی تێگەیشتن و وەرگرتنی زمان – ناوچەی ڤێرنیکا	٤٠
هەستە شوێن و جوڵە شوێن (المناطق الحسیە والحرکیە)	٤١
پەندی سێیەم: تەوەرەی یەکەم، چۆن بزانین مێشک لە بارێکی ناسابیدا کاردەکات یان توشی گرفت بووە؟	٤٢
زمانی مێشک (لغە الدماغ)(Brain Language) :	٤٣
دەمارەخانەکان (الخلایا العصبیە) (Neurons)	٤٤
هەستە دەمارە خانەکان (الخلایا العصبیە الحسیە)	٤٥
وەرگرتنی زمان و لەیەک تێگەیشتن وەک هۆکاری پەیوەندیی	٤٥
تەوەری دووەم : پێکهاتەکانی پەیوەندیی لەیەک تێگەیشتن و زمان	٤٧
توانای مرۆڤ بۆفێربوونی زمان	٤٨
(تیۆری لاد– LAD)	٤٨
هۆکارەکانی گەشەکردنی فێربوون وبەدەستهێنانی زمان	٥١
کەی مندالّ توانای درکاندنی وشەی دەبێت؟	٥٥
ئەو هۆکارانەی کە توانای گوتن خێراتر دەکەن و کاریگەریان	٥٩

Preview sample - page 7 of 17 - Soran University Academic Digital Library

لەسەر گەشەی زماندا هەیە .	
بەشی دووەم- نەخۆشییەکانی گوتنیان گیرو گرفتەکانی گوتن چین؟	٦٣
مۆدیلی بۆل(B.W.L. Model)	٦٥
پۆلکردنی نەخۆشییەکانی گوتن	٦٦
تەوەری دووەم : کۆنەندامی دەنگی و ئەندامەکانی گوتن لە مرۆڤدا	٦٧
شوێنی سازگەی دەنگەکان	٧١
پۆلکردنی دەنگەکانی زمانی کوردی بەپێی شوێنی درکاندنیان	٧٢
تەوەری سێیەم :جۆرەکانی نەخۆشییەکانی گوتن	٧٥
تێکچوونەکانی گوتن و درکاندن	٧٥
هۆکارەکانی نەخۆشییە کانی گوتن	٧٦
هۆکارە ئەندامییەکان	٧٦
نەخۆشییە گوتنە ئەندامییەکان و جۆرەکانی	٧٨
نەخۆشییە کانی گوتن لە ئاستی دەنگسازیدا .	٧٨
بەندی دووەم : تەوەری یەکەم :تێکچوونە دەنگییە ئەندامییەکان پەیوەست بە ئۆرگانەکانی گوتن	٨١

Preview sample - page 8 of 17 - Soran University Academic Digital Library

شەق بوونی مەلاشوو یان کوون بوونی مەلاشوو	٨١
هۆکارەکانی کوون بوونی مەلاشوو	٨٣
کاریگەرییەکانی کوونی مەلاشوو	٨٤
چارەسەری کونبوونی مەلاشوو	٨٦
تەوەری دووەم : شەق بوونی لێو (کەرێشکی)	٨٨
جۆرەکانی شەقبوونی لێو	٨٩
کاریگەرییەکانی شەق بوونی لێو	٨٩
چارەسەری شەق بوونی لێو	٩١
ئەنجامدانی راهێنانەکانی چارەسەری شەق بوونی لێو	٩٢
تەوەری سێیەم : گرفتەکانی پەیوەست بە نەخۆشییەکانی ئەندامی زمان	٩٣
کێشەو گرفتەکانی زمان	٩٣
پێکهێنانی زمان لە ڕووی قەبارە و بەستەرە شانەکانەوە :	٩٣
وەرەمی زمانی	٩٥

Preview sample - page 9 of 17 - Soran University Academic Digital Library

چارەسەری نەخۆشییەکانی(نەندامی زمان –اللسان)	٩٥
راهێنانەکانی چارەسەرکردنی زمان	٩٥
بەشی دووەم — بەندی سێیەم : تەوەری یەکەم	٩٧
نەخۆشییە گوتنە نائەندامییەکان لە ئاستی دەنگسازیدا	٩٧
هۆکارەکانی نەخۆشییە گوتنە نائەندامییەکان	٩٨
هۆکاری دەروونی و وێژدانی و کۆمەلایەتی	٩٨
هۆکاری ژینگەیی	٩٩
هۆکاری زگماکی	١٠٠
جۆری نەخۆشیی گوتنە نائەندامییەکان لە ئاستی دەنکسازیدا	١٠٠
گرفتی زمان پژاندن	١٠٠
جۆرەکانی گرفتی زمان پژاندن	١٠١
کرتانی دەنگ (الحرف – Omission)	١٠١
دەنگەگۆرکێ (الابدال Substitution)	١٠٢

Preview sample - page 10 of 17 - Soran University Academic Digital Library

گۆرین–لادانی دەنگ (التشویه – التحریف Distortion)	١٠٣
زیادکردنی دەنگ (الأجافه – Addition)	١٠٤
بەشی دووەم — بەندی سێیەم :–تەوەری دووەم	١٠٥
نەخۆشییە گوتنە نائەندامییەکان لە ناستی وشە سازیدا	١٠٥
جۆری نەخۆشییەگوتنە نائەندامییەکان لە ناستی وشە سازیدا	١٠٨
ڕەوانی گوتن (Fluency)	١٠٨
(زمانی تێکەڵ و پێکەڵ) – (التلعیم)	١٠٩
جۆرەکانی ناڕەوانی تەلەعسوم	١١٠
هۆکارەکانی زمان تێکەڵ و پێکەڵ بوون تەلەعسوم (التلعیم)	١١٢
نا ڕەوانی گوتن تەنە تەنە و لەجلەجە (لتأتأه) (اللجلجه)	١١٤
نیشانە دیارەکانی ناڕەوانی گوتن یان تەنە تەنە و لەجلەجە	١١٤
جۆرەکانی لەجلەجە تەنە تەنە.	١١٥
بەشی سێیەم: نەخۆشییەکانی گۆکردن لە هەموئاستەکانی زمانیدا	١١٥
بەندی یەکەم : نەرکەکانی هەردوو نیوە گۆی لای ڕاست و چەپ لە مێشکدا	١١٨

Preview sample - page 11 of 17 - Soran University Academic Digital Library

ئەرکەکانی لای چەپی مێشك	١٢١
ئەرکەکانی لای ڕاستی مێشك	١٢٢
تایبەتمەندییەکانی گۆکردنی زمانی کەسێکی تەندروست کە هیچ نەخۆشییەك وگیروگرفتێکی زمانی نەبێت	١٢٥
نیشانەکانی دواکەوتنی گەشەی گۆکردن زمانی بەشێوەیەکی گشتی	١٢٦
نەخۆشییەکانی گۆکردنی زمانی و جۆرەکانی	١٣٨
بەشی سێیەم – بەندی دووەم	
ئۆتیزم – خودتەنیایی – التوحد (Autism)	١٣٠
واتای ئۆتیزم لەرووی پێکهاتەی فۆرم و چەمکەوە	١٣٠
پێناسەو مێژووی سەرهەڵدانی ئۆتیزم	١٣١
جۆرەکانی ئۆتیزم	١٣٦
تێکچوونی ریت (Retts Disorders)	١٣٧
تێکچوونی خودتەنیایی (ئۆتیزم) (متلازمه كانير – أضطراب التوحد كلاسيكى)	١٣٨
تێکچوونی نەسپەرجەری سیندرۆمی	١٣٨
تێکشکانی منداڵی یان تێکچوونی منداڵی گەورە	١٣٩

Preview sample - page 12 of 17 - Soran University Academic Digital Library

تێکچوونی پێشکەوتنی گشتی دیارینەکراو	١٣٩
تێکچوونی ولیامی سیندرۆمی	١٤٠
داون سیندرۆم (متلازمە داون)	١٤٠
تەوەری دووەم : نیشانەکانی ئۆتیز	١٤١
یەکەم: تێکچوونی زمانی	١٤١
تێکچوون لە ئاستی دەنگسازیدا	١٤٥
تێکچوون لە ئاستی ڕێزمان	١٤٧
تێکچوون لەئاستی وشەسازی	١٤٧
تێکچوون لە بەکارهێنانی جێناوەکان	١٤٧
کێشە ی تێکچوونی هێمادانان و ناولێنان لە شتەکان	١٤٨
کێشە لە بە کارهێنانی ئامرازەکان و ناوی کاتەکان	١٤٩
-تێکچوون لە ئاستی ڕستە سازی و دەربڕینی ڕستە و دەربڕاوەکان	١٥٢
تێکچوون لە ڕۆنانی ڕستەو پێکهاتەی ڕێزمانی	١٥٤
تێکچوونی گەشەی مێشك ودواکەوتنی عەقڵی	١٥٤

Preview sample - page 13 of 17 - Soran University Academic Digital Library

نێکچوونی ڕەفتاری	١٥٥
دەست نیشان کردنی ئۆتیزم	١٥٨
قۆناغی لێژنەی پسپۆر	١٥٩
ڕێگاکانی دەست نیشان کردنی ئۆتیزم و ڕێژەی ئۆتیزم	١٦٠
پرسیاری لێژنە	١٦٢
پلە پێوانەیی یەکەم لێژکانر و کۆمەڵەی نیشتیمانیی ئەمریکی بۆ ئۆتیزم	١٦٤
پلە پێوانەیی کارس – مقیاس تقویم التوحد (cars	١٦٥
بەهۆی نەخشە کێشی مێشك و دەماغ (EEG)	١٧٨
بەهۆیبەکارهێنانی ئامێری تیشکی ڕەنینی موگناتیسی (MRI)	١٧٨
بەهۆی ماکی جەستەییەوە (نیشانە جەستەییەکان)	١٧٩
تەوەری سێیەم :هۆکارەکانی تووشبوون بەئۆتیزم	١٨٠
هۆکاری بایۆلۆژی	١٨٠
هۆکاری بۆماوەیی	١٨٤

Preview sample - page 14 of 17 - Soran University Academic Digital Library

هۆکاری ژینگەیی و بەکار هێنانی دەرمان لەلایەن دایکەوە لەکاتی دووگیانیدا .	١٨٦
خۆ پاراستنی پێش وەختە لە ئۆتیزم	١٨٧
ڕێگاکانی چارەسەرکردنی نەخۆشی ئۆتیزم	١٨٧
چارەسەری پزیشکی- علاج کیمی Biomedical-	١٨٨
چارەسەر بە دەرمانی پزیشکی	١٨٩
چارەسەر بە ڤیتامینی ئۆکسجینی پەستێنراو	١٩١
چارەسەری گوتن وزمانی	١٩٢
پرۆگرامەکانی چارەسەری زمانی	١٩٣
پرۆگرامی شیکاری ڕەفتاری جێبەجێکار (ABA)	١٩٣
مەرجەکانی پرۆگرامی (ABA)	١٩٤
پرۆگرامی تیك یان نیتش (TEACCH Program)	١٩٥
پرۆگرامی پێکس (PECS)	١٩٦
بەشی سێیەم -- بەندی سێیەم: تەوەری یەکەم :	
نەفازیا یان زمانگیران (إحتباس الكلام)	١٩٧
جۆرەکانی نەفازیا	١٩٧
نەفازیای برۆکا (Motor Aphasia)	١٩٨
نەفازیای ڤێرنیکا یان نەفازیای هەستی(حبسه فيرنيك)	٢٠٠

Preview sample - page 15 of 17 - Soran University Academic Digital Library

ئەفازیای ئەنومیا – (حبسه التسمیه)	٢٠٢
ئەفازیای دەربڕین (حبسه التعبیریه)	٢٠٣
ئەفازیای گەیاندن یان وەرگرتن – حبسه التوصیل	٢٠٤
تەوەری دووەم: نیشانەکانی ئەفازیا	٢٠٦
هۆکارەکانی تووشبوون بە ئەفازیا	٢٠٧
چارەسەری نەخۆشی ئەفازیا	٢٠٨
چارەسەری ئەفازیا و پسپۆری چارەسەری زمانی	٢٠٩
چەند بەرنامەیەکی گشتی بۆ چارەسەری هەموو نەخۆشییەکانی زمان و گوتن، بەتایبەتی ئەفازیا	
گەشەپێکردنی تواناى هەستەکان – التکامل الحسی	٢١١
قۆناغی گەشەسەندنی زمانی وەرگرتن و تێگەیشتن	٢١٤
یەکەم: گەشەکردنی توانای تێگەیشتن و وەرگرتن	٢١٤
دووەم: ناساندنی کردارەکانی	٢١٤
سێیەم: راهێنان پێکردنی کەسی تووشبوو بە نەخۆشییەکانی گوتن....	٢١٥
قۆناغی گەشەکردنی زمانی دربڕین و بناغەی دروستکردنی	٢١٥

Preview sample - page 16 of 17 - Soran University Academic Digital Library

چارەسەری خوێندنەوەی لێوی (قراوە الشفاه)	٢١٦
تەوەری سێیەم : بەندی سێیەم	٢١٨
سەرنەنجامی داناکان	٢١٨
تەنجام	٢٢٤
سەرچاوەکان	٢٣١
پاشکۆ	٢٤٨
راسپاردەی خێزانی ئۆتیزم	٢٥٦
لیستی زاراوەکان	٢٦٣

Preview sample - page 17 of 17 - Soran University Academic Digital Library